

بررسی میزان تأثیر بزهکاری بر انتظار پویا

احمد افتخاری اکمل^۱

چکیده

بزهکاری به رفتار انحرافی جوانانی که به سن قانونی نرسیده‌اند گفته می‌شود. بزهکاری ذهن بسیاری از افراد را در جامعه به خود مشغول می‌نماید و توان بسیاری از افراد را به خود معطوف می‌نماید. بستگان و نزدیکان بزهکار از جمله افراد آسیب پذیر در این زمینه هستند، بزهکارها می‌توانند آسیب‌های فراوانی را به جامعه منتظر امام عصر وارد نمایند. و لذا بزهکاری از موانع انتظار پویا شمرده می‌شود. در این نوشتار که علاوه بر شیوه کتابخانه‌ای از تحقیقات میدانی نیز استفاده شده است، بر آنیم تا از طریق تحلیل و پرسش‌نامه، قدمی در راه بررسی میزان تأثیر بزهکاری بر انتظار پویا برداریم. بسیاری از افراد جامعه با بزهکاران سر و کار دارند و در صورتی که از درجات بالایی انتظار برخوردار نباشند، توفیق انتظار حقیقی، برای فرج حضرت صاحب الامر را از دست خواهند داد و یا به صورتی محدود این حقیقت را در زندگی خود پیاده خواهند کرد. بر این اساس، تلاش برای کاهش بزهکاری در جامعه، جهادی مقدس است که از هدر رفت سرمایه‌های انسانی و مادی در یک جامعه جلوگیری می‌کند، و در صورت مدیریت صحیح و کارآمد، بازویی با ارزش و قوی، در اختیار جامعه منتظر، قرار خواهد داد.

کلیدواژگان: بزهکاری، انتظار پویا، بزه‌دیده، مهدویت، تربیت.

مقدمه

هر جامعه‌ای باید در گام نخست برنامه‌ راه سعادت خود را تنظیم کند و در گام بعدی موانع رسیدن به سعادت را شناسایی و میزان تأثیر هر یک از آنها در سعادت جامعه و افراد آن را مشخص نماید. یکی از این موانع، بزهکاری است. «یافته‌های مطالعاتی متعدد نشان می‌دهند که توجه به بزهکاری از چند وجه، حایز اهمیت است: نخست به دلیل اینکه گرفتاری آنان به مثابه آینده‌سازان یک جامعه، زحمت‌های جبران‌ناپذیری به لحاظ تحصیل و کار برایشان به وجود می‌آورد. دوم، رنج و ناراحتی خانواده‌های بزهکاران به لحاظ سلامت اجتماعی قابل توجه و به بیان دقیق‌تر، موجب تنش و ناسازگاری با همسایگان و دیگر افراد جامعه می‌شود. سوم اینکه کم‌توجهی به این موضوع در مراتب بعدی، موجب پرداخت و صرف هزینه‌های کلان مادی در بخش‌های مختلف از قبیل مدیریت اداری و مالی کانون‌های اصلاح و تربیت، کارآموزی، عوامل انتظامی دادگاه‌های ویژه و... خواهد شد»^۱.

درخصوص بزهکاری تحقیقات باارزشی در مجامع علمی صورت پذیرفته است. جامعه‌شناسی انحرافات، نوشته حبیب احمدی، جامعه‌شناسی کجروی، نوشته سلیمی و داوری، پیشگیری وضعی از بزهکاری، نوشته محمود میرخلیلی و ۲۳۱ مقاله علمی درباره مباحث مختلف بزهکاری، از جمله این پژوهش‌ها است؛ ولی همچنان جامعه جهانی، نیازمند تحقیقات جدید و علمی در این خصوص است. آنچه این پژوهش را از پژوهش‌های مشابه، متمایز می‌سازد، نگاهی مهدوی به بحث بزهکاری است. امتیاز دیگر این پژوهش در مقایسه با پژوهش‌های دیگر، این است که این پژوهش تأثیر بزهکاری را بر یکی از آموزه‌های مهدوی بررسی کرده است؛ در حالی که پژوهش‌های مرتبط، به بررسی تأثیرات دین‌داری بر بزهکاری توجه کرده‌اند و این مطلب، عکس آن چیزی است که ما در این نوشتار به دنبال آن هستیم. بنابراین سؤال اصلی در این پژوهش، این است که آیا بزهکاری به عنوان یک مانع در مسیر زمینه‌سازی برای ظهور امام زمان -ارواحنا فداه- می‌تواند بزهکاران و افراد مرتبط با آنان را از جامعه منتظر دور ساخته، توان اصلی آنها را به

۱. علیار کریمی فرد، پدیده بزهکاری با نگاهی دیگر، فصلنامه اصلاح و تربیت، سال پنجم، ش ۵۷ و ۵۸، ص ۴۷ و ۴۸، با اندکی تغییر.

جای کار برای امام عصر عجل الله تعالی فرجه الیوم صرف امور مرتبط با بزه نماید؟ به عبارت دیگر، بزهکاری چگونه مانع از رسیدن جامعه به انتظار پویا می‌شود؟ در صورتی که پاسخ مثبت است، میزان این تأثیر چقدر می‌باشد؟

بر این اساس، افراد آسیب دیده از بزه در صورتی که از درجات عالی انتظار برخوردار نباشند، توان خود را به جای انجام تکالیف مرتبط با امام عصر - ارواحنا فداه - صرف امور مرتبط با بزه می‌کنند و از آنجا که توان انسان محدود است، نمی‌تواند در عرصه زمینه‌سازی برای ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الیوم مجاهدانه وارد عمل شود.

۱. تعریف بزهکاری

آیا تعریف بزهکاری در همه کشورها و آیین‌ها یکسان است یا اینکه این تعریف نسبی است و بزهکار در هر منطقه، تعریف خاصی دارد؟ چه بسا رفتاری خاص در یک جامعه انحراف باشد؛ ولی همین رفتار در جامعه دیگر، جزء رفتارهای عادی یا عالی شمرده شود؛ به همین دلیل توجه اصلی ما در تعریف بزهکاری، دستورات دین اسلام و قانون شرع مقدس بر پایه مذهب جعفری است.

۱-۱. تعریف بزه و بزهکاری در لغت

برای پژوهش در امر بزه و بزهکاری نیازمند تعریفی جامع در این خصوص از ناحیه لغت‌شناسان و متخصصان این علم هستیم، تا بتوانیم در سایه این تعریف تحلیل‌های دقیقی ارائه کنیم؛ «بزه یا جرم در لغت به معنای ماندن در جایی، یا صبر کردن تا زمانی معین برای آمدن کسی، یا روی دادن اتفاقی، امید انجام گرفتن کاری، یا به وجود آمدن حالتی؛ توقع، درنگ، تأخیر»^۱. «بزهکار: آنکه عمل خلاف قانون انجام داده است. بزه: عمل غیر قانونی، جرم، گناه.»^۲

۲. انوری، حسن، فرهنگ فشرده سخن، ج ۱، ص ۲۱۳.

۳. همان، ص ۳۴۵.

می‌کند»^۱.

بنابراین برای اینکه زوایای گوناگون بحث به خوبی بررسی شود نیازمند علم بزه‌دیده‌شناسی هستیم.

۲. انواع بزهکاری

بزهکاری تنها در امور اجتماعی نیست؛ بلکه در بسیاری از امور، قابل تصور است؛ بزهکاری اعتقادی، اخلاقی، رفتاری و اقتصادی. آیا انواع مختلف بزهکاری تأثیر یکسانی در بحث ما دارند یا اینکه برخی از آنها از قدرت تأثیرگذاری بیشتری برخوردار هستند؟

۲-۱. بزهکاری اعتقادی

بسیاری از گرفتاری‌ها و بزه‌ها در اثر ضعف‌های اعتقادی صورت می‌پذیرند. دشمنان بشریت از ابلیس گرفته تا سربازان در رکابش، به این امر مهم توجه دارند و برای زدن ریشه‌های اعتقادی از هیچ تلاشی دریغ نمی‌کنند. یکی از بهترین وسیله‌ها برای شیطان و یاران آلوده‌اش فرقه‌سازی و ایجاد انحراف اعتقادی است.

بزهکاری اعتقادی، یعنی ایجاد یک یا چند انحراف در اعتقادات مطابق با واقع، و تلاش برای تبلیغ و گسترش اعتقاد مخالف واقع، در بین افراد جامعه؛ به ویژه افرادی که ایمان قوی ندارند. ملاصدرا کلامی دارد که بزهکاری اعتقادی را به خوبی تبیین می‌کند:

«... يجب علی المعلم ان یکون تعلیمه و ارشاده للمتعلمین مثل ما تعلمه من العلماء الراشدين من غیر تحریف و لا تغییر و لا نقصان او کتمان للحق كما فعله قوم من احبار اليهود للاغراض النفسانية و المآرب الدنیویة قال تعالی فیهم: ﴿وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يَحْرِفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾»^۲.

۱. همان، ص ۳۵۹.

۲. سوره بقره: ۷۵.

۳. بهترین معلم کسی است که ارشادش بدون تحریف، تغییر، نقصان و کتمان حق باشد. بر خلاف برخی از علمای یهود که برای اغراض نفسانی و خواسته‌های دنیایی، به تحریف دین دست زدند و اعتقاد مردم را دانسته و آگاهانه تغییر دادند: صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، شرح أصول الکافی، ج ۲، ص ۷۷.

بنابراین تحریف آگاهانه و برنامه‌ریزی شده، و ساخت فرقه‌های باطل، اگر در حوزه اعتقادات باشد، بزهکاری اعتقادی شمرده می‌شود.

۲-۲. بزهکاری اخلاقی و رفتاری

با توجه به آیه شریف و نکته پیش‌گفته ملاصدرا و همچنین دقت در تعریف بزهکاری اعتقادی، تعریف بزهکاری اخلاقی و رفتاری آشکار می‌شود. عمل کردن به اخلاق‌ها و رفتارهای خلاف واقع در جامعه و تلاش برای گسترش این نوع رفتارها در سطح جامعه - مانند: اعتیاد، بی‌بندوباری، طلاق، رعایت نکردن حقوق شهروندی، رواج سنت‌های اشتباه و غیرشرعی، ایجاد انحراف در سیاست‌های اصولی و برهانی نظام اسلامی و تلاش برای براندازی حکومت اسلامی با استفاده از ابزارهای مختلف رسانه‌ای و...- از جمله بزهکاری‌های رایج اخلاقی و رفتاری شمرده می‌شود.

هر یک از انواع بزهکاری می‌توانند در انتظار پویا تأثیراتی متفاوت داشته باشند. گاهی بزهکار، امید جامعه را مورد هدف قرار می‌دهد، گاهی اعتقادات اساسی یک مذهب را مورد هدف قرار می‌دهد، گاهی به فرهنگ مهدویت حمله می‌کند، و گاهی بزهکار می‌خواهد اعتقاد باطل خود را معرفی کند. بنابراین با توجه به اهداف، شیوه‌های استفاده و مقدار تلاش بزهکاران، و میزان تلاش مجاهدان عرصه مقابله با بزه و بزهکار و شیوه‌های مقابله با آنها، و همچنین ویژگی‌های فردی افراد مرتبط و آسیب‌دیده، میزان تأثیر بزهکاری‌ها، متفاوت خواهد بود.

۲-۳. بزهکاری اقتصادی

ایجاد انحراف در نظام اقتصادی اسلام و تلاش برای ناکارآمد جلوه دادن اقتصاد اسلامی، اختلاس و رشوه، تحت این عنوان قرار می‌گیرند. بزهکاری در دو حوزه محدود و فراگیر تأثیرگذار است؛ به این معنا که گاهی بزه، محدوده‌ای کم و معین از افراد یک جامعه را با آسیب مواجه می‌کند؛ برای مثال تنها افراد یک خانواده و یا طایفه را با آسیب مواجه می‌نماید. گاهی نیز اثرگذاری آن در حوزه‌های گسترده‌تر اجتماعی - مثل روستا، شهر، منطقه، کشور، قاره و در نهایت، جهان - است. بنابراین، همه انواع بزهکاری می‌توانند در دو حوزه ذکرشده اثرگذاری کند. بدیهی است هر چه «بزه» از حوزه محدود اثرگذاری خود فاصله بگیرد و به حوزه‌های گسترده‌تر

سرایت کند، میزان آسیب‌رسانی‌اش بیشتر خواهد بود.

۳. حقیقت انتظار پویا

برای بررسی دقیق تأثیر بزهکاری بر انتظار پویا، نیازمند تعریفی دقیق از انتظار پویا هستیم؛ زیرا بدون تعریفی دقیق از انتظار پویا، بحث ناقص خواهد بود.

تعریف انتظار پویا

اعتقاد به ظهور منجی در آخرالزمان، اندیشه‌ای جهانی است که بشریت را بر محور انتظار گرد می‌آورد. انتظار مکتبِ نشستن و نگریستن به درب نیست؛ بلکه براساس روایات، برترین عمل است که در سایه آن، گشایش حقیقی برای رهروان مکتب انتظار را فراهم می‌کند. «حقیقت انتظار برحسب مفهوم لفظی آن، ضد یأس است، و مراد از انتظار چیزی، آن است که یقین به وقوع آن داشته و چشم به راه آن باشد، و امیدوار به زمان وقوعش باشد».^۱ «لِيُعِدَّنَّ أَحَدَكُمْ لِحُرُوجِ الْقَائِمِ وَ لَوْ سَهْمًا فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا عَلِمَ ذَلِكَ مِنْ نَبِيِّهِ رَجَوْتُ لِأَن يُنْسِيَ فِي عُمُرِهِ حَتَّى يُدْرِكَهُ فَيَكُونَ مِنْ أَعْوَانِهِ وَ أَنْصَارِهِ»^۲ هر یک از شما برای خروج قائم باید خود را آماده نماید اگر چه به اندازه آماده کردن یک تیر باشد. به درستی که خداوند، هنگامی نیت پاک منتظر را ببیند، عمر او را طولانی می‌کند، تا آن شخص بتواند در زمره یاران و انصار حضرت مهدی شمرده شده و آن حضرت را درک نماید». آیت الله جوادی در این زمینه می‌فرماید: «دقت در این روایت شریفه می‌فهماند که تا انسان، مرد میدان جهاد و مبارزه نشود، نمی‌تواند خود را در زمره منتظران راستین آن حضرت بداند».^۳ مبارزه تنها در عرصه جهاد اصغر و با دشمن بیرون از مرزهای کشور اسلامی نیست؛ بلکه روایت شریف، اطلاق دارد و همه انواع مبارزه را دربرمی‌گیرد. بر این اساس، جهاد، مبارزه، تلاش و کوشش است که به اندام انتظار، لباس پویایی می‌پوشاند؛ نه نشستن و چشم انتظار بودن و قدمی از پیش برداشتن. آری؛ «انتظار، آمادگی و سازندگی و تقدیر و تدبیر و

۱. فقیه ایمانی، محمدباقر، شیوه‌های یاری قائم آل محمد علیهم‌السلام، ص ۱۱۸ و ۱۱۹.

۲. نعمانی، الغیبة، ص ۳۲۰؛ مجلسی، بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۳۶۶.

۳. جوادی آملی، عبدالله، امام مهدی؛ موجود موعود، ص ۱۶۵ و ۱۶۶.

تربیت و تشکل جدید را در دامن خویش دارد»؛^۱ بنابراین کاهش بزه در جامعه، نیازمند جهاد و مبارزه با عوامل آن است و عاشقان حضرت مهدی عَجَلُ اللَّهِ تَحَالُفَهُ وَرَحْمَةُ الشَّرِيفِ هم باید سهم خویش را در این جهاد، ادا کنند.

در برخی آموزه‌های مهدوی از یاوران حضرت خواسته شده است در امر زمینه‌سازی برای ظهور حضرت از ظرفیت بسیار مهم و سرنوشت ساز تقسیم کار، بهره بگیرند. برداشت مشهور از روایت مرحوم نعمانی «لَيُعِدَّنَ أَحَدُكُمْ...» این است که از آحاد جامعه اسلامی خواسته شده است برای زمینه‌سازی ظهور، کاری انجام دهند؛ هر چند این کار، بسیار کوچک و در حد فراهم ساختن یک تیر جنگی باشد. این معنا از جهتی، معنای نادرستی نیست؛ اما دقت در روایات دیگر، زوایای دیگری از این روایت شریف را برای منتظران حضرت هویدا می‌سازد؛ از جمله این روایت نبوی:

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى عَشْرَةِ أَشْهُمٍ عَلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ هِيَ الْمِلَّةُ وَالصَّلَاةُ وَ هِيَ الْفَرِيضَةُ وَالصَّوْمُ وَ هُوَ الْجُنَّةُ وَالزَّكَاةُ وَ هِيَ الظُّهْرُ وَالْحَجُّ وَ هِيَ الشَّرِيعَةُ وَالْجِهَادُ وَ هُوَ الْعَزْوُ وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ هُوَ الْوَفَاءُ وَ التَّمْهِي عَنِ الْمُنْكَرِ وَ هُوَ الْحُجَّةُ وَالْجَمَاعَةُ وَ هِيَ الْأُلْفَةُ وَالْعِصْمَةُ وَ هِيَ الطَّاعَةُ».^۲

چنانکه ملاحظه می‌شود در این روایت شریف، سهم به معنای تیر جنگی نیست؛ بلکه این روایت درصدد است نوعی تقسیم کار بین مسلمانان انجام دهد؛ به این معنا که هر کدام از مسلمانان، قسمتی از کار را بر عهده بگیرند و سهمی در گسترش اصول اسلامی در جامعه داشته باشند. با توجه به روایات و نکات پیش گفته در مورد حقیقت انتظار، منتظر حقیقی کسی است که سهم‌های خود را به خوبی انجام دهد.

۴. چگونگی تأثیر بزهکاری بر انتظار پویا

بعد از اینکه تعریف بزهکاری و انتظار پویا مشخص شد، لازم است چگونگی اثرگذاری بزهکاری

۱. صفایی، علی، تو می‌آیی، ص ۱۲.

۲. «اسلام بر ده سهم بنا نهاده شده است: توحید که همان آیین اسلام است؛ نماز که فریضه است؛ روزه که سپر است؛ زکات که طهارت است؛ حج که شریعت است؛ جهاد که مبارزه است؛ امر به معروف که همان وفا است؛ نهی از منکر که همان حجت است؛ جماعت که الفت است و عصمت که همان طاعت است»؛ صدوق، خصال، ج ۲، ص ۴۴۷.

بر انتظار پویا را توضیح دهیم. بر اساس روایات، انتظار فرج از برترین اعمال بندگان خدا در عصر غیبت حجت خداست: **أَفْضَلُ أَعْمَالِ أُمَّتِي أَنْتِظَارُ الْفَرَجِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ**.^۱ با توجه به روایت **«أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَرُهَا»**^۲ باید بگوییم انتظار فرج، از اعمال سخت و طاقت فرسا در غیبت کبری امام است. بر این اساس، منتظر واقعی بودن، کاری مهم است و توان فوق العاده‌ای از مکلفان را به خود اختصاص می‌دهد. حال اگر امری در جامعه باشد که بتواند این توان را افزایش یا کاهش دهد، در انتظار نیز مؤثر خواهد بود. بزهکاری، ذهن افراد آسیب‌دیده و خانواده آنها را به خود مشغول می‌کند و در نتیجه، توان این افراد را به خویش معطوف می‌نماید. بر این اساس می‌توانیم بگوییم: بزه و بزهکاری، توان خانواده‌ها، روان‌شناس‌ها، مشاوران و همه مسئولان امر را تحت تأثیر خود قرار خواهد داد و از توان برخی از آنها در انجام امور دیگر، از جمله انتظار فرج خواهد کاست. از همین جاست که باید بگوییم مبارزه با بزهکاری و جهاد در راه کاهش اثرات آن، از مهم‌ترین عرصه‌های جهاد علمی و فرهنگی است و این امر بسیار مهم، سهمی بسزا در زمینه‌سازی ظهور حضرت مهدی عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى وَرَحِمَهُ الْبَرُّو ایفا خواهد کرد؛ چرا که یکی از موانع مهم این امر را از سر راه آسیب‌دیدگان برداشته یا کم‌اثر خواهد نمود. بر اساس روایت پیش‌گفته **«وَلْيُعِدَّنْ أَحَدُكُمْ...»**^۳ هر شخص باید سهمی از ایجاد آمادگی و زمینه‌سازی را بر عهده گیرد و جهاد در راه کاهش آسیب‌ها و بزه‌های اجتماعی از جمله تیرهایی است که منتظران باید آن را در چله کمان قرار دهند. این تیرهای آماده، اگر دست به دست هم دهند، به راحتی می‌توانند دیو بزه را زمین‌گیر کنند.

۵. عوامل مؤثر در میزان تأثیر بزهکاری بر انتظار پویا

برای بررسی میزان تأثیر بزهکاری بر انتظار پویا لازم است اقداماتی را انجام دهیم. تعیین تعداد افراد مرتبط با بزهکاران از راه‌هایی مثل بررسی‌های آماری و پرسشنامه از جمله این اقدامات است. برای تشخیص میزان تأثیرگذاری بزهکاری بر انتظار پویا اقدامات زیر ضروری است:

۱. «برترین اعمال امت من، انتظار فرج از ناحیه خداوند است»: شیخ صدوق، کمال الدین و اتمام النعمة، ج ۲، ص ۶۴۴.
۲. «برترین اعمال، سخت‌ترین آنهاست»: مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۲۳۷.
۳. نعمانی، الغیبة، ص ۳۲۰؛ مجلسی، بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۳۶۶.

۱-۵. میزان افراد مرتبط با بزهکاران

یکی دیگر از راه‌های بررسی میزان تأثیر بزهکاری بر انتظار پویا، مشخص کردن تعداد افراد مرتبط با بزهکاران است. بدیهی است که اگر تعداد افراد بزه‌دیده و افراد مرتبط با بزهکاران در جامعه زیاد باشد، جامعه سرمایه‌های لازم برای رسیدن به انتظار پویا را از دست خواهد داد. بررسی آمارهای مرتبط با بزهکاری، یکی از بهترین راه‌های تشخیص تعداد افراد مرتبط با بزهکاری است. همچنین آمارها می‌توانند تا حدودی از کاهش توان جسمی و روحی بزهکاران و افراد مرتبط، پرده بردارند. پرسشنامه‌ها هم می‌توانند ما را در این مسیر یاری کنند.

۲-۵. میزان اتلاف سرمایه‌های انسانی

بزهکاری، موجب اتلاف بسیاری از سرمایه‌های انسانی و معنوی جامعه است. اولین سرمایه‌ای که در اثر بزهکاری در جامعه هدر می‌رود، شخص بزهکار است. میزان این امر، به تعداد بزهکاران آن جامعه بستگی دارد؛ به این معنا که هر چه مقدار بزهکاران در جامعه بیشتر باشد، میزان اتلاف سرمایه‌های انسانی بیشتر خواهد بود. دومین سرمایه‌ای که در اثر بزهکاری در جامعه هدر می‌رود، بستگان نزدیک بزهکاران است. وجود عاطفه قوی در پدر، مادر و بستگان نزدیک سبب می‌شود آنان به طور فطری نگران بزهکار باشند و این نگرانی، باعث مشغول شدن ذهن و فکر بستگان شخص بزهکار خواهد شد. از آنجا که بر پایه روایت نبوی «أَفْضَلُ جِهَادٍ أُمَّتِي أَنْتِظَرُ الْفَرَجَ»^۱، انتظار فرج، برترین جهاد شمرده شده است و برای جهاد، توانایی روحی و جسمی کافی مورد نیاز است، بزهکاران و افراد مرتبط، توانایی جسمی و روحی کافی را برای این جهاد عظیم نخواهند داشت یا توان آنها برای این امر، کاهش چشمگیری خواهد یافت. نتیجه اینکه بزهکار و بستگانش از توانایی جسمی و روحی کافی برای انتظار برخوردار نخواهند بود. میزان این تأثیر در افراد گوناگون متفاوت است؛ برای نمونه افراد غیرتمند، از بدحجابی بستگان، بسیار متأثر می‌شوند؛ ولی افراد بی‌غیرت، خیلی تحت تأثیر قرار نمی‌گیرند. نوع بزه هم می‌تواند در این زمینه موثر باشد؛ به این معنا که هر چه بزه، شدیدتر باشد و اثرات منفی بیشتری

۱. «برترین جهاد امت من، انتظار فرج است»: حرانی، ابن شعبه، تحف العقول، ص ۳۷.

بر بزه‌دیدگان داشته باشد، میزان اثرگذاری اش بر بستگان بزهکار بیشتر خواهد بود؛ برای مثال، خانواده‌ای که فرزندشان مرتکب قتل شده، بیش از خانواده‌ای که فرزندشان مرتکب سرقت شده است، رنج می‌برند. میزان پایبندی به آموزه‌های مهدوی نیز در این امر، بسیار اثرگذار است. «مذهب به عنوان یک محافظ در برابر فشارهای روانی عمل می‌کند و رابطه بین مذهب و سلامت روان بر ابعاد گوناگون عملکرد فرد تأثیر می‌گذارد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که گرایش‌ها و باورهای مذهبی، فرایند رضایت از زندگی را تسهیل می‌کند»^۱؛ از این رو میزان تأثیر بزهکاری در افراد مذهبی و غیرمذهبی یکسان نیست. هر شخصی عاشق حقیقی حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف باشد، در برابر ناملایمات، مقاومت خواهد کرد و اثر کمتری از بزهکاران خواهد پذیرفت و چه بسا در مسیر انتظار مانند یک مجاهد تمام‌عیار به جهاد در این عرصه بپردازد. حال برای روشن‌تر شدن بحث، آمارهایی واقعی و عینی ارائه خواهیم کرد:

الف. «طبق آمار رسمی دو میلیون نفر در کشور معتاد هستند که می‌توان گفت بر این اساس، سی و دو میلیون نفر با اعتیاد درگیر هستند که از این تعداد هشت میلیون نفر کودک هستند»^۲.

ب. پس از پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون ۳۸۰۰ نفر در مبارزه با قاچاقچیان به شهادت رسیده‌اند و حدود ده‌هزار نفر هم مجروح شده‌اند. البته برای رسیدن به میزان تلفات نیروهای انسانی باید اعدامی‌ها را تلفات اصلی به حساب آوریم؛ چرا که براساس «وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ»، شهدا زنده هستند و نزد پروردگارش روزی می‌خورند.^۳

ج. «یکی از نزدیکان ما ماهواره دارند. خودم دیدم که چطور غیرت و حیا تو خانوادشون از بین رفت. مرد این خونه خیلی نسبت به حجاب و برخورد با نامحرم حساس بود؛ ولی بعد از دوسال می‌بینم که همسر و دخترش وضع بدی دارند و تو مهمونی‌ها با وضع بدی ظاهر میشن؛ اما مرد،

۱. نریمانی، محمد و همکاران، نقش مذهبی بهزیستی معنوی و حمایت اجتماعی در رضایت از زندگی مادران کم‌توان ذهنی، ش ۳، ص ۴۱-۴۹.

۲. جدایی، اصغر، آمارها پرده برمی‌دارند، ص ۱۰۷ به نقل از دکتر مصطفی اقلیما رئیس وقت انجمن مددکاری کشور و مشاور امور اجتماعی. آمارهای ارائه شده در این نوشتار، مربوط به سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ است.

۳. همان، ص ۱۰۶؛ سوره آل عمران: ۱۶۹.

چیزیش نمی شه»^۱.

۳-۵. میزان اتلاف سرمایه‌های مادی

بزهکاری، یکی از عوامل مؤثر اتلاف سرمایه‌های مادی جامعه است. در اینجا به برخی از هزینه‌ها اشاره می‌کنیم: هزینه نگهداری برخی از بزهکاران، هزینه پلیس و نیروهای امنیتی و قضایی، هزینه‌های پزشکی، خسارت‌های وارد شده به بیت‌المال و...

حکومت معتقد به مبانی مهدوی، انتظار پویا را یکی از اهداف خود قلمداد می‌کند. چنین جامعه‌ای برای رسیدن به پویایی، نیازمند سرمایه‌گذاری است. شکی نیست که رسیدن به این هدف متعالی، بدون سرمایه‌های مادی و معنوی، امکان‌پذیر نیست. متأسفانه بزهکاری می‌تواند زمینه‌های اتلاف این سرمایه‌ها را فراهم کند. وجود سرمایه‌های مادی و معنوی برای تحقق جامعه منتظر و پویا امری حیاتی است، و هر عاملی که باعث از بین رفتن این سرمایه‌ها شود، مانعی برای تحقق انتظار پویا تلقی خواهد شد. مسلم است میزان تأثیر این عامل، با مقدار سرمایه‌های تلف شده، همبستگی مثبت دارد. بزهکاری، هزینه‌های فراوانی را بر دوش خانواده و جامعه قرار می‌دهد؛ هزینه‌هایی که می‌توانند صرف تبلیغ در امور معنوی شده، جامعه را به سوی انتظار پویا سوق دهند.

برای روشن شدن مطلب، به چند نمونه از آمارهای متناسب با بحث اشاره می‌کنیم:

«الف. هزینه سالانه مواد مخدر در ایران ۴۵۰۰ میلیارد تومان است.

ب. روزانه ۴ هزار میلیارد تومان صرف خرید مواد مخدر در ایران می‌شود.

ج. کارشناسان معتقدند: مصرف مواد مخدر توسط هر معتاد در سال، یک میلیون تومان به

خانواده و پنج میلیون تومان به دولت ضرر وارد می‌کند»^۲.

۴-۵. میزان اثرات بزهکاری بر گروه‌های همسال

یکی دیگر از راه‌های اندازه‌گیری میزان تأثیر بزهکاری، بررسی میزان تأثیر آن بر گروه‌های

۱. عباسی ولدی، محسن، بشقاب‌های سفره پشت‌بام‌مان، ص ۵۱.

۲. جدایی، اصغر، آمارها پرده برمی‌دارند، ص ۱۰۵ و ۱۰۶.

همسال است. «گروه همسالان، گروهی است که اعضای آن عمدتاً سن مشابه داشته و اغلب از یک جنس می‌باشند، و با یکدیگر یک جرگه اجتماعی تشکیل داده، و فرد با عضویت در آن در کنش متقابل با دیگر اعضای گروه قرار گرفته، و با ایفای نقش خود در گروه از حمایت گروهی برخوردار می‌شود. اعمال و رفتار جوانان در گروه‌های همسالی که در آن عضویت دارند، در زندگی گروهی وابسته به یکدیگر است. این وابستگی برای هر یک از شرکت‌کنندگان در شبکه روابط اجتماعی، قدرتی پدید می‌آورد، تا دیگران را وادار به انجام وظایف محوله خود کند. بنابراین بزهکار در انجام بزه‌هایش، معمولاً تنها نیست، و او یا با همسالان خود همکاری می‌کند، و یا می‌تواند برای رفتارهای اشتباه خود از بین همفکرانش یار جمع کند. با شکل‌گیری گروه‌های همسال بزهکار، هنجارهایی به شرح زیر در این گروه‌ها به رسمیت شناخته می‌شود:

هنجار اول: تمایل مشترک به فعالیت‌هایی که از طرف جامعه، غیرمجاز شناخته شده و مستوجب مجازات است.

هنجار دوم: کناره‌گیری از دنیای مقبول جامعه، و پیوستن به دنیای افراد مشابه خود، و وفاداری به گروه‌های همسالانی که عضو هستند.

هنجار سوم: حمایت از گروه همسالان بزهکار که عضویت آن را پذیرفته‌اند و انتخاب این گروه به عنوان گروه مرجع خود و در نتیجه کاهش وابستگی به جامعه درستکاران و افراد بهنجار.

هنجار چهارم: مشارکت با اعضای گروه در زمینه تولید خرده‌فرهنگی که مبنای رفتارهای گروهی باشد.

هنجار پنجم: مشارکت در زمینه برداشتن محدودیت‌های اجتماعی و تأمین آنچه در ارتباط با جامعه درستکاران از دست داده‌اند. در تحقیق الیوت و همکارانش (۱۹۸۵م) که در سطح ملی به شیوه خود گزارشی انجام داده‌اند، دیده می‌شود که عضویت جوانان در گروه‌های همسال بزهکار به طور مستقیم مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده تخلفات جوانان است و از طرف دیگر، مشکلات خانوادگی، مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده عضویت جوانان در گروه‌های همسال بزهکار است.^۱

جوانان با توجه به خصوصیات ارزشمندی که دارند می‌توانند از عوامل مؤثر در انتظار پویا

۱. احمدی، حبیب، جامعه‌شناسی انحرافات، ص ۱۴۰ و ۱۴۲.

باشند و جامعه را برای ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الیوم آماده کنند. برخی از این خصوصیات ارزشمند عبارتند از: نیروی جوانی، شور، نشاط فراوان جوانی، عشق و احساس جوانی و دلبسته به مادیات نبودن. این خصوصیات، جوانان را شایسته حضور در پایگاه‌های انتظار کرده‌اند:

أَصْحَابُ الْمَهْدِيِّ شَبَابٌ لَا كُهُولَ فِيهِمْ إِلَّا مِثْلُ كُحْلِ الْعَيْنِ وَ الْمِلْحِ فِي الرَّادِ وَ أَقْلُ الرَّادِ الْمِلْحُ.^۱

با دقت در این خصوصیات، روشن می‌شود که جوانان تا چه اندازه می‌توانند در انتظار پویا نقش ایفا کنند. اگر گروه‌های همسال بزهکار در جامعه زیاد باشند، می‌توانند سرعت حرکت جامعه به سمت انتظار پویا را کند کنند. با توجه به توضیحات فوق می‌توان نتیجه گرفت که تشکیل و تقویت گروه‌های همسال مهدوی، مانند هیئت انصارالمهدی انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان، یکی از راه‌های مؤثر برای رسیدن جامعه به انتظار پویاست؛ بنابراین اگر مسئولان در این جهت، حساب شده عمل کنند، می‌توانند انتظار پویا را در جامعه شکوفا سازند. توجه به آمارهای زیر نقش گروه‌های همسال در نابسامانی‌های اجتماعی و فرهنگی را روشن‌تر خواهد کرد:

«۹۲٪ از نوجوانان در مسیر مدرسه تا خانه با سیگار آشنا و گرفتار آن می‌شوند. یک و نیم میلیون از سه میلیون معتاد کشورمان را جوانان زیر ۱۷ سال تشکیل می‌دهند».^۲

بررسی‌های متعدد نشان می‌دهد که حدود ۶۳٪ از معتادان کشور، یکی از علل اعتیاد خود را معاشرت با دوستان ناباب معرفی کرده‌اند.^۳

نوجوانان به تنهایی و بدون ارتباط با گروه‌های همسال بزهکار، کمتر گرفتار سیگار (بزه) و امثال آن می‌شوند؛ چراکه آنها با همسالان خود راحت‌تر ارتباط برقرار کرده، الگوهای رفتاری خود را از بین گروه همسالان انتخاب می‌نمایند. این مطلب با روحيات دوران نوجوانی و جوانی بسیار سازگار است؛ زیرا بعضی از نیازهای نوجوانان از جمله برخی از نیازهای عاطفی، در بیرون از خانه و مدرسه ارضا می‌شود.

۱. «اصحاب حضرت مهدی جوان هستند و پیران لشکر آن امام به اندازه سرمه در چشم، نمک در غذا و یا کمتر از آنند»؛ طوسی، محمد، الغیبة، ص ۴۷۶.

۲. احمدی، حبیب، جامعه‌شناسی انحرافات، ص ۱۰۲.

۵-۵. میزان تأثیر بر پلیس، قاضی و مدیران دولتی

یکی دیگر از روش‌های بررسی میزان تأثیر بزهکاری بر انتظار فرج، بررسی میزان تأثیر آن بر دستگاه‌های اجرایی و افراد مسئول است. دادگاه‌ها و دستگاه‌های تأمین امنیت، از جمله دستگاه‌هایی هستند که به طور مستقیم یا غیرمستقیم با بزهکاران در ارتباطند. بسیاری از پرونده‌های قضایی و پلیسی، پرونده‌های بزهکاران هستند و هزینه‌های زیادی در این راستا صرف می‌شود. پرونده‌های سنگین بزهکاری می‌توانند انرژی و توان یک قاضی یا یک پلیس را کاهش دهند. تصور کنید اگر ذهن یک قاضی و یک پلیس به طور شبانه‌روزی درگیر مسائل جنایی باشد، چگونه می‌تواند به خانواده خود رسیدگی کند؟ چگونه می‌تواند وقت کافی برای تربیت فرزندان خود صرف کند؟ و چگونه می‌تواند به عبادت‌های فردی خود عمق ببخشد؟ گاهی ممکن است عمل یک فرد، در راستای انتظار اجتماعی باشد؛ یعنی تلاش‌هایش جامعه را به سمت جامعه منتظر نزدیک کند؛ اما خود او و رفتار و عبادت‌های فردی او با انتظار حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف فاصله داشته باشد؛ بنابراین همه افراد باید ضمن تلاش برای ارتقای جامعه به جامعه منتظر، وظیفه‌های فردی خویش را هم به نحو مطلوب ادا کنند. کاهش بزهکاری در جامعه، به انجام وظیفه افراد مرتبط کمک شایانی می‌نماید.

پرسشنامه

برای به دست آوردن میزان تأثیر بزهکاری در عدم رویکرد جامعه به انتظار پویا، پرسشنامه‌ای با ده سؤال آماده شد. تعدادی از اقشار مختلف مردم شهر همدان به عنوان جامعه نمونه آماری انتخاب شدند. جامعه آماری ما را دانش آموزان، دانشجویان، کاسب‌ها، رهگذران، زنان، معلمان و بیکاران تشکیل می‌دادند. ۲۷ نفر به پرسشنامه ما پاسخ دادند و پس از بررسی، نتایج زیر به دست آمد:

الف. ۲۴ نفر از جامعه آماری، معتقد بودند که رفتارهای غلط نوجوانان، صبر و حوصله خانواده آنها را کاهش می‌دهد و ۳ نفر هم در این مورد، نظر خاصی نداشتند.

ب. ۲۴ نفر از جامعه آماری، معتقد بودند که رفتارهای بزهکارانه، امید به زندگی را در جامعه کاهش می‌دهد و ۳ نفر هم بر این باور بودند که بزهکاری، هیچ تأثیری بر امید به زندگی در

جامعه نمی‌گذارد.

ج. در پاسخ به این سؤال که آیا رفتارهای خشن، در روحیه افراد جامعه مؤثر است یا خیر، ۲۵ نفر این رفتارها را مؤثر دانستند.

د. ۱۱ نفر از جامعه آماری، مدیران تربیتی را بی تفاوت و ۱۶ نفر، آنها را دلسوز و پی‌گیر دانستند.

ه. همه افراد جامعه آماری، رفتارهای انحرافی نوجوانان را برای خانواده و جامعه، پرهزینه دانستند.

و. همه افراد جامعه آماری، جامعه‌ای را که بزهکاران زیادی دارد، دور از جامعه مورد انتظار حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالی فرجه‌الشریف پنداشتند.

ز. ۹۵٪ از جامعه آماری، منتظر واقعی امام زمان عجل‌الله‌تعالی فرجه‌الشریف را فردی وظیفه‌شناس دانستند و معتقد بودند منتظر حقیقی، همواره وظیفه خود را انجام می‌دهد و رفتارهای بزهکاران در وی تأثیری ندارد.

ح. ۱۰۰٪ افراد جامعه آماری، تحقیقات مؤثر در زمینه بزهکاری را برای جامعه، امری لازم و حیاتی قلمداد کردند.

دقت در مطالب فوق نشان می‌دهد وجود بزهکاران در یک جامعه، بر انتظار پویا اثر نامطلوبی دارد و مانعی برای رسیدن جامعه به سطح مطلوب انتظار پویا است. البته اگر انتظار در وجود منتظران نهادینه شده باشد، نتیجه، متفاوت خواهد شد. در هر حال نباید تعدادی از افراد جامعه را که در هر صورت به انتظار بی تفاوت هستند، در این گونه محاسبه‌ها نادیده گرفت.

۶. انتظار، بهترین راهکار برون‌رفت از بحران‌های اجتماعی

بعد از روشن شدن میزان تأثیر باید بهترین راهکارها را برای نجات جامعه از بزه و آثار و تبعات آن ارائه کنیم. «برخی برای برون‌رفت از بحران‌های اجتماعی بر پیشگیری وضعی از بزهکاری تأکید دارند. پیشگیری وضعی بر خلاف پیشگیری اجتماعی، مبتنی بر تقویت ارزش‌های جامعه و متعالی کردن نهادهای آن و بررسی ریشه‌های بزهکاری و قطع آن نیست؛ بلکه به طور ساده بر

کاهش فرصت‌ها و موقعیت‌های ارتکاب جرم تکیه دارد».^۱

«ریمون گسن» پس از طرح ابعاد بحران در سیاست جنایی کشورهای غربی، کمبود اخلاق را خلأ بزرگ دانسته و می‌نویسد:

«نخستین شرط، یعنی در واقع مهم‌ترین شرطی که باید برای خروج از بحران تحقق یابد، تشکیل مجدد نوعی اخلاق واحد در جوامع غربی است که دوباره توافق بیشترین تعداد از مردم را جلب می‌کند. تا زمانی که به این مقصود دست نیافته‌ایم، می‌توانیم در خصوص این یا آن جنبه بحران تا ابد بحث کنیم یا فلان تدبیر مناسب را اخذ نماییم؛ ولی باید مطمئن باشیم که یک گام هم در جهت رفع بحران پیشروی نخواهیم کرد. پیشگیری وضعی و پیشگیری اجتماعی، هیچ کدام از این دو راه حل، برای حل بحران‌های اجتماعی به تنهایی کافی نیستند. سد پیشگیری وضعی به تنهایی تاب مقاومت در برابر سیل عظیم جرائم بزهکاران و انحرافات آنان را نخواهد داشت. اما در صورتی که ارزش‌های اخلاقی، همگونی فرهنگی و اجتماعی، مسؤلیت انسان‌ها در قبال یکدیگر، کنترل درونی افراد و امثال آن در پیشگیری اجتماعی و ریشه‌ای مورد توجه قرار گیرد، و سیاست جنایی مبتنی بر آن تنظیم شود، بدیهی است که پیشگیری وضعی نیز به رسالت خود که همان کنترل بیرونی و از بین بردن زمینه‌ها، موقعیت‌ها و فرصت‌های ارتکاب جرم است، خواهد پرداخت و مؤثر خواهد بود؛ همان‌گونه که پیشگیری کیفری هم رسالت خاص خود را دارد».^۲

«یافته‌های تحقیق حسین سراج زاده که با روش پیمایش انجام گرفته، بازگوی آن است که دینداری، ارتباط معکوس و نسبتاً قوی با بزهکاری دانش آموزان سال سوم دبیرستان‌های شهر تهران دارد».^۳

اما بهترین راهکار را باید نزد آفریننده انسان جست. مبحث انتظار از مباحثی است که بر تقویت ارزش‌های جامعه و متعالی کردن اهداف و تلاش‌های آن تأکید دارد، و در واقع بهترین راه حل را برای درمان نابسامانی‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه ارائه می‌دهد. البته مسلم است که اگر جامعه‌ای گرفتار نابسامانی‌های اجتماعی و فرهنگی باشد و نخواهد خود را درمان کند،

۱. میر خلیلی، محمود، پیشگیری وضعی از بزهکاری، ص ۵۱.

۲. همان، ص ۸۱-۸۲.

۳. حسین نازک‌تبار و همکاران، «نقش دینداری در ممانعت از بزهکاری جوانان تهران»، ش ۲۲، ص ۲۳۶.

الْمَصَائِبِ. وَ صَابِرُوهُمْ عَلَى التَّقِيَّةِ وَ رَابِطُوا عَلَى مَنْ تَقْتَدُونَ بِهِ وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»^۱.
 رابطه کامل با امام هر عصر در سایه تشکیلات و کار گروهی شکل می‌گیرد؛ بنابراین در راه مبارزه با بزهکاری نباید از کار جمعی غفلت کرد. از این جا به این راز فرمایش رهبر معظم انقلاب پی می‌بریم که فرمودند: «هر چه زمان می‌گذرد، تجمع اصحاب حق را واجب‌تر و فوری‌تر احساس می‌کنم»^۲.

برای این آموزش‌ها و تقویت این باورها باید در عرصه فضای مجازی، انقلابی ایجاد شود و اصحاب حق برای کاهش بزهکاری و از بین بردن زمینه‌های آن، مجاهدانه وارد میدان مبارزه با بزه شوند، و از همه ظرفیت و توان خویش در این زمینه بهره بگیرند. در این صورت تشکیلاتی قوی در جامعه منتظر شکل خواهد گرفت و جامعه، حیاتی نو خواهد یافت: «مَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً»^۳. اگر این حیات طیبه با شیوه‌های مناسب در جان نوجوان و جوان رسوخ کند، ریشه بسیاری از بزهکاری‌ها خواهد خشکید؛ اما بالاخره دنیا محل امتحان بندگان است و بندگان الهی مختار هستند و چه بسا بنده‌ای دانسته و از روی علم و آگاهی مرتکب بزه شود. مهم این است که زمینه‌ها برچیده شود: لِمَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيْتِنَا وَ يَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيْتِنَا وَ إِنْ اللَّهُ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ^۴.

۱. «پایداری کنید در مصیبت‌ها و ناراحتی‌ها، و در مقابل آنها پایمردی کنید به وسیله تقیه، و با رهبرتان که به او اقتدا می‌کنید رابطه برقرار کنید»: حر عاملی، وسایل الشیعة، ج ۱۶، ص ۲۰۸.
 ۲. خامنه‌ای، سیدعلی، دغدغه‌های فرهنگی، ص ۱۶.
 ۳. نعمانی، الغیبة، ص ۱۳۰.
 ۴. «تا هر شخص، از روی دلیل و برهان، هلاکت یا هدایت را انتخاب کند. به درستی که خداوند، شنوا و داناست»: سوره انفال: ۴۲.

نتیجه‌گیری

از یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که انتظار فرج و بزهکاری، تأثیری متقابل بر یکدیگر دارند؛ انتظار فرج، موجب کاهش بزهکاری می‌شود و بزهکاری هم بر توان بسیاری از افراد، در انجام تکالیف مرتبط با انتظار پویا، اثرگذاری قابل توجهی دارد. بررسی این ارتباط متقابل می‌تواند به کاهش بزهکاری در جامعه کمک کرده و زمینه را برای انتظار پویای افراد آسیب‌دیده از بزه، مهیاتر از قبل نماید. نبود ارتباط مناسب بین اعضای خانواده، باعث افزایش بزه در جامعه می‌شود. این امر، قابل سرایت به نبود رابطه بین امام معصوم ع و افراد جامعه نیز هست و از آنجا که روح، مهم‌تر از جسم است، نبود این رابطه تشکیلاتی، موانع بزرگی مانند بزهکاری اعتقادی و اخلاقی را پیش روی جامعه منتظر قرار می‌دهد؛ موانعی که تنها در سایه رابطه با امام عصر ع یکی پس از دیگری از سر راه منتظران برداشته خواهند شد. آری؛ معرفت امام، حیاتی نو و جانی تازه در رگ‌های جامعه جاری می‌کند و تنها در سایه چنین حیاتی، قدرت کافی برای مبارزه با بزهکاری تولید خواهد شد.

منابع

۱. احمدی، حبیب، *جامعه‌شناسی انحرافات*، سمت، چاپ سوم، تهران، ۱۳۸۸.
۲. انوری، حسن، *فرهنگ فشرده سخن*، سخن، تهران، ۱۳۸۲.
۳. جدایی، اصغر، *آمارها پرده برمی‌دارند*، سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، قم، ۱۳۸۳.
۴. جوادی آملی، عبدالله، *امام مهدی علیه السلام موجود موعود*، تحقیق و تنظیم: سید محمدحسن مخبر، اسراء، چاپ پنجم، قم، ۱۳۸۹.
۵. حر عاملی، محمد بن حسن، *وسائل الشیعة*، آل البيت علیهم السلام، قم، ۱۴۰۹ق.
۶. حسن بن شعبه حرانی، *تحف العقول*، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۴ق.
۷. خامنه‌ای، سید علی، «*دغدغه‌های فرهنگی*»، گرد آوری و تنظیم متن: مرکز صهبا، نشر تهران، چاپ بیست و ششم، تهران، ۱۳۹۳.
۸. ساروخی، محمدباقر، *روش تحقیق در علوم اجتماعی*، جلد اول، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ هشتم، تهران، ۱۳۸۲.
۹. صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، *شرح اصول الکافی*، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۳.
۱۰. صدوق، *کمال الدین و اتمام النعمة*، طلعه نور، چاپ سوم، ۱۴۲۹ق.
۱۱. صدوق، ابن بابویه، *امالی*، کتابچی، تهران، ۱۳۷۶.
۱۲. طوسی، محمد، *الغیبة*، تصحیح: عبادالله تهرانی و علی احمد ناصح، دارالمعارف الاسلامیه، قم، ۱۴۱۱ق.
۱۳. عباسی ولدی، محسن، *بشقاب‌های سفره پشت بام‌مان*، جامعه الزهراء علیها السلام، قم، ۱۳۹۲.
۱۴. صفایی حائری، علی، *تومی‌آبی*، لیلۃ القدر، چاپ ۱۲، قم، ۱۳۸۸.
۱۵. کریمی فرد، علیار، کیش پوریک، احمد علی، «*پدیده بزهکاری با نگاهی دیگر*»، فصلنامه اصلاح و تربیت، سال پنجم، ش ۵۷-۵۸، آذر و دی ۱۳۸۵.
۱۶. میرخلیلی، سید محمود، *پیشگیری وضعی از بزهکاری بانگامی به سیاست جنایی اسلام*، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸.
۱۷. مجلسی، محمدباقر، *بحارالانوار*، دار احیاء التراث العربی، چاپ سوم، بیروت، ۱۴۰۳ق.
۱۸. نازک تبار، حسین، و همکاران، «*نقش دینداری در ممانعت از بزهکاری جوانان تهران*»، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ش ۲۲، ص ۲۳۶.
۱۹. نعمانی، ابن ابی زینب، *الغیبة*، تصحیح: علی اکبر غفاری، نشر صدوق، تهران، ۱۳۹۷ق.
۲۰. نریمانی محمد و همکاران، «*نقش مذهبی بهزیستی معنوی و حمایت اجتماعی در رضایت از زندگی مادران کم نوان ذهنی*»، فصلنامه اسلام و سلامت، ش ۳، ص ۴۱-۴۹.